

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Сучасна українська мова. Лексикологія Фразеологія
Лексикографія. Морфеміка. Словотвір**

Освітня програма *Середня освіта (українська мова і література)*
(перший бакалаврський рівень)

Спеціальність *014 Середня освіта*

Галузь знань *01 Освіта / Педагогіка*

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

м. Івано-Франківськ – 2019

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета і цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Сучасна українська мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Морфеміка. Словотвір
Викладач (-і)	Доктор філологічних наук, професор Голянич Марія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент Стефурак Роксолана Іванівна
Контактний телефон викладача	(0342) 59-60-08, 0502670805
Е-mail викладача	roxolana_orest@ukr.net , mari_goli@ukr.net
Формат дисципліни	очна
Обсяг дисципліни	Кредити ЄКТС – 6 (180 год.)
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://ceeq.pnu.edu.ua
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу, особливостей виконання різних форм робіт. Згідно з графіком консультацій.
2. Анотація до курсу	
<p>Курс «Сучасна українська мова. Лексикологія. Фразеологія Лексикографія Морфеміка Словотвір» є одним із важливих складників освітньої програми <i>Середня освіта (українська мова і література)(перший бакалаврський рівень)</i>, оскільки на знаннях лексико-семантичного, фразеологічного, словотвірного багатства рідної мови базується розвиток комунікативних навичок філолога.</p> <p>Грунтовне оволодіння сучасною українською літературною мовою (зокрема її лексико-семантичним рівнем) необхідне для успішної комунікативної майбутніх учителів-словесників. Освітньою-професійною програмою передбачено виробничу навчально-виховну педагогічну практику в середніх класах, яка включає також і проведення уроків української мови, та підсумкову атестацію випускників, яка включає складання комплексного іспиту з української мови і літератури.</p> <p>Лексикологія, фразеологія, лексикографія, морфеміка і словотвір є важливими розділами курсу, тому знання лексичних фразеологічних стилістичних, словотвірних норм є базовим для формування професійної компетенції учителя української мови і літератури.</p>	
3. Мета і цілі курсу	
<p>Мета навчальної дисципліни – дати студентам теоретичні знання із сучасної української літературної мови (зокрема з лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та словотвору – розділів науки про сучасну українську літературну мову, які вивчаються на другому курсі), допомогти їм практично оволодіти літературними нормами (зокрема лексичними, фразеологічними, словотвірними, стилістичними), спрямувати навчальний потенціал студентів на розширення їх лексичного запасу, освоєння фразеологічного фонду української мови, засвоєння морфемного та словотвірного аналізів лексичної одиниці.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечити фахову підготовку студентів із сучасної української мови (зокрема з лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та словотвору); - ознайомити студентів з ключовими поняттями лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та словотвору; - розглянути лексичну та фразеологічну системи мови, їх базові одиниці; - охарактеризувати морфемні та словотвірні особливості лексичних одиниць. 	
4. Результати навчання (компетентності)	

- здатність розв'язувати складні завдання і проблеми в процесі педагогічної діяльності навчання, що передбачає здійснення інновацій у сфері освіти, застосування певних теорій і методів відповідних наук і характеризується невизначеністю умов і вимог, здатність майбутнього фахівця забезпечувати навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах, що передбачає застосування певних теорій і методів відповідних наук і характеризується комплексністю;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії й реалізації її у професійній діяльності;
- знання та розуміння предметної області й професійної діяльності вчителя;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології в практичній діяльності;
- здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях;
- здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати національні гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України;
- здатність до побудови та реалізації власної траєкторії навчання упродовж життя (навчання та самоосвіта), коригування власної професійної діяльності в контексті основних професійних вимог до вчителя;
- здатність виконувати власне дослідження на належному рівні;
- здатність володіти навичками ведення дискусії й наукової полеміки, написання аналітичних і публіцистичних текстів, дотримуватись норм правопису сучасної української мови;
- здатність використовувати знання про мову як особливу знакову систему у професійній діяльності, її природу, функції, рівні;
- здатність вільно оперувати фаховими термінами для виконання професійних завдань;
- здатність кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, підходи, прийоми і засоби формування комунікативної компетентності учнів закладів середньої освіти;
- здатність трансферу сучасних наукових досягнень у загальноосвітні навчальні заклади, у практику викладання української мови та літератури; обміну досвідом професійної діяльності та критичного аналізу власних педагогічних напрацювань;
- володіння основними мовознавчими і літературознавчими поняттями, здатність застосовувати їх у процесі аналізу та інтерпретації текстів різних стилів;
- уміння застосовувати сучасні методики й освітні технології викладання української мови та літератури (зокрема інформаційні) для забезпечення якості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах;
- здатність реалізовувати ефективні підходи, принципи, стратегії, технології, методи, прийоми вивчення й викладання української мови та літератури на підставі передового досвіду; розробляти навчально-методичні матеріали для проведення занять (зокрема в інтерактивному режимі);
- здатність проводити дослідницьку роботу, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

Результати навчання:

- знання теорії української лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та дериватології;
- розуміння характеру співвідношення між предметом і поняттям, поняттям і концептом, словом і назвою, системних відношень між лексичними одиницями;
- диференціація іншомовної лексики української мови;
- орієнтування в основних лексикографічних працях, концепції і принципах

- укладання різних типів словників;
- характеристика особливостей морфемного складу української мови, сполучуваності морфем, їх продуктивності, історичних змін у морфемній структурі слова;
- розуміння характеру, структури, взаємозалежностей комплексних одиниць словотвору;
- визначення способів словотворення;
- володіння принципами лексичного, фразеологічного, морфемного і словотвірного аналізів відповідних мовних одиниць;

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	38 год.
семінарські заняття / <i>практичні</i> / лабораторні	44 год.
самостійна робота	98 год.

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3-4	035 Середня освіта (українська мова і література)	2	Обов'язкова дисципліна

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. Слово як предмет вивчення лексикології. Поняття про лексичну систему. Слово – основна одиниця лексичної системи. Ознаки слова. Слово та поняття. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слів в українській мові. Повнозначні і неповнозначні слова. Структура лексичного значення. Поняття лексеми. Компонентний аналіз значення слова. Внутрішня форма слова.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	2,4, 6-8	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 1 год., 2 год., 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 2. Полісемія. Тропи. Багатозначність. Причини багатозначності. Характер і організація лексико-семантичних варіантів у структурі полісемантичного слова. Слова з прямим і переносним значенням. Основні способи	лекція, практичне заняття, самостійна робота	2,4, 6-8	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3

перенесення значень слів. Тропи і переносне значення слова. Метафора. Метонімія. Синекдоха.			матеріалах до практичних занять 1 год., 2 год., 5 год..		
Тема 3. Лексико-семантичні категорії слів. Однозначні слова. Терміни. Ознаки термінів. Омоніми. Загальна характеристика. Види омонімів. Шляхи походження омонімів. Співвідношення полісемії та омонімії. Міжмовні омоніми. Синоніми. Джерела синонімії. Синонімічний ряд. Домінанта синонімічного ряду. Класифікація синонімів. Стилістична роль синонімів. Антоніми. Загальномовні та контекстуальні антоніми. Стилістичне використання антонімів (стилістичні фігури, що базуються на антонімії). Пароніми. Загальна характеристика. Стилістичне використання паронімів: парономазія. Склад української лексики з погляду її походження. Основні лексичні пласти української мови. Загальна характеристика. Індоевропейська лексика в складі української мови. Праслов'янська лексика в складі української мови.	практичне заняття, самостійна робота	2,4, 6-8	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 1 год., 2 год., 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 4. Лексичні пласти. Спільнослов'янська лексика в складі української мови. Власне українська лексика. Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	2,4, 6-8	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год., 2 год., 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 5. Іншомовна лексика в складі	лекція, практичне	2,4, 6-8	опрацювати відповідні	5	Протягом семестру

<p>української мови. Джерела та характер запозичень. Найдавніші запозичення в лексичній системі української мови (тюркізми, грецизми, германізми, латинізми, старослов'янізми). Лексичні запозичення з російської та білоруської мов. Запозичення з польської, чеської, білоруської, російської мов. Лексичні кальки. Слова, запозичені із західноєвропейських мов (англійської, німецької та французької). Екзотизми. Інтернаціоналізми. Українські слова в інших мовах.</p>	<p>заняття, самостійна робота</p>		<p>наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 1 год., 2 год., 10 год.</p>		<p>згідно з розкладом занять</p>
<p>Тема 6.Лексика української мови з погляду її вживання. Поняття „активна і пасивна лексика української мови”. Застарілі слова (архаїзми). Історизми як вид архаїзмів. Семантичні групи історизмів (стилістичних архаїзмів). Стилістичне використання застарілих слів. Неологізми. Причини виникнення неологізмів. Загальномовні (узуальні) та індивідуально-авторські (оказіональні) неологізми. Засоби творення неологізмів. Територіальні діалектизми в сучасній українській літературній мові, їх види. Жаргонізми та арготизми в українській мові. Загальна характеристика. Професійна лексика. Склад української лексики з погляду її функціонально-стильового використання: загальноновживана (міжстильова) лексика і стилістично маркована;</p>	<p>лекція, практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>2,4, 6-8</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 1 год., 2 год., 10 год..</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять</p>

розмовно-побутова лексика. Соціально-політична та офіційно-ділова лексика. Загальна характеристика. Науково-термінологічна, емоційно-експресивна, книжна лексика.					
Тема 7. Фразеологія як розділ мовознавства. Об'єкт фразеології. Олександр Потебня – предтеча української фразеології. Фразеологізм. Ознаки фразеологічної одиниці. Співвідношення фразеологізму із синтаксично вільними словосполученнями та словом. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови: дієслівні, іменникові, прикметникові, прислівникові, вигуківі фразеологізми. Синтаксичні функції фразеологічних одиниць. Основні класифікації фразеологізмів.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	4, 9	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2 год., 2 год., 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 8. Фразеологічні одиниці української мови. Лексико-граматичні зміни у фразеологічних одиницях: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення і звуження обсягу їх значень. Джерела української фразеології: професійне джерело. Джерела української фразеології: античне, релігійне. Художня література (українська та зарубіжна) як джерело фразеологізмів. Системні відношення у фразеології: полісемія та омонімія фразеологічних одиниць. Явище варіантності у сфері фразеології. Системні відношення у фразеології:	лекція, практичне заняття, самостійна робота	4, 9	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2 год., 2 год., 15 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3

синонімія та антонімія фразеологічних одиниць. Пареміологія. Паремії. Види паремій.					
Тема 9. Предмет і завдання лексикографії. Словник. Основні типи словників. Енциклопедичні словники, їх загальна характеристика. Види лінгвістичних словників. Загальна характеристика. Історія української лексикографії (до 1917 р.): основні лексикографічні праці. Історія української лексикографії (1917 р. – поч. ХХІ століття): основні етапи та найважливіші лексикографічні праці.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	4	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2. год., 2 год., 28 год.	10	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 10. Морфеміка як розділ мовознавчої науки. Слово як об'єкт морфемного та словотвірного аналізів. Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови. Предмет і завдання морфеміки. Морфема – мінімальна значуща частина слова. . Морф, аломорфи і морфема. Варіанти морфеми. Морфемна структура слова.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год., 2 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3
Тема 11. Кореневі та афіксальні морфеми. Афіксоїди. Кореневі й афіксальні морфеми, функціональні відмінності між ними. Коренева морфема. Загальна характеристика. Характеристика афіксальних морфем: а) префікс, б) суфікс (нульовий суфікс), в) закінчення, г) постфікс, г) інтерфікс, д) конфікс, е)	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год.,	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять 3 Протягом семестру згідно з розкладом занять 3

уніфікс. Афіксоїди (суфіксоїд та префіксоїд). Основа слова. Характеристика основи слова.			4 год.		
Тема 12. Історичні зміни в морфемному складі слова. Морфемний аналіз слова. Основні зміни в морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення. Завдання та принципи повного морфемного аналізу слова.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год., 2 год.	5	Протягом семестру згідно 3 розкладом занять
Тема 13. Словотвір як розділ мовознавчої науки. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Основоцентричний і формантоцентричний словотвір. Твірна (похідна і непохідна) основа та словотворчий засіб (формант). Словотвірне значення. Словотвірна модель. Словотвірний тип.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год., 4 год.	5	Протягом семестру згідно 3 розкладом занять Протягом семестру згідно 3 розкладом занять
Тема 14. Будова системи синхронічного словотворення. Комплексні одиниці словотвору, їх характеристика: а) словотвірна пара, б) словотвірний ланцюжок, в) словотвірна парадигма, г) словотвірне гніздо. Способи словотворення в сучасній українській мові.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год.,	5	Протягом семестру згідно 3 розкладом занять Протягом семестру згідно 3 розкладом занять

			6 год.		
Тема 15. Неморфологічні способи творення слів. Лексико-семантичний спосіб словотворення. Лексико-синтаксичний спосіб словотворення. Морфолого-синтаксичний спосіб словотворення; його основні різновиди: субстантивація, ад'єктивація, прономіналізація, адвербіалізація.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 2 год., 2 год., 10 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 16. Морфологічний спосіб творення слів. Різновиди морфологічного способу творення слів: а) суфіксальний, б) безсуфіксальний, в) префіксальний, г) префіксально-суфіксальний (конфіксальний), д) постфіксальний, е) інтерфіксальний, є) основокладання, ж) словоскладання, абрєвіація. Словотвірний аналіз. Словотвір самостійних і службових частин мови (6 практичних).	лекція, практичне заняття, самостійна робота	1,3, 4-6	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять 4 год., 4 год., 10 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання здійснюється за національною та ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. (Див.: пункт 9.3. Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» . Загальні 100 балів 3-го семестру передбачають: 25 балів – поточний контроль; 20 балів за контроль змістових модулів; 15 балів за самостійну роботу; 30 балів за контрольну роботу; 10 балів за колоквиум. Загальні 100 балів 4-го семестру передбачають: 25 балів – поточний контроль; 20 балів за контроль змістових
-----------------------------------	--

	модулів; 5 балів за самостійну роботу; 50 балів за іспит
Вимоги до письмової роботи	Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.
Практичні заняття	Оцінюються за п'ятибальною системою.
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання всіх запланованих програмою дисципліни форм навчальної роботи, які підлягають контрольному оцінюванню. Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів.

7. Політика курсу

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку виявлення таких порушень – реагування відповідно до [Положення про запобігання академічному плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»](#) і [Кодексу честі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»](#)

8. Рекомендована література

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. Київ : Наук. думка, 1987. 211 с.
2. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
3. Вакарюк Л. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль : Лілея, 1999. 220 с.
4. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / Голянич М.І. ; за редакцією М.І.Голянич. Івано-Франківськ : Сімік, 2011. 272 с.
5. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ : УкрДНІПКСЮ, 1998. 162 с.
6. Лаврінець О., Симонова К., Ярошевич І. Сучасна українська мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 524 с.
7. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 440 с.
8. Сучасна українська літературна мова : підручник / А. П. Грищенко та ін. ; за ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
9. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української літературної мови : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 494с.

Викладачі: доктор філологічних наук, професор *Голянич Марія Іванівна*,
кандидат філологічних наук, доцент *Стефурак Роксолана Іванівна*